

פרשת ראה –

ДЕНЬГИ. СВЯТАЯ ОБЯЗАННОСТЬ ЗАНИМАТЬСЯ БЛАГОТВОРИТЕЛЬНОСТЬЮ, ДАВАТЬ ВЗАЙМЫ И СОБЛЮДАТЬ ШМИТАТ КСАФИМ

Благотворительность:

צדקה: דברים טו ז (ראה): כי פתח תפתח את ידך לו וגוי די מחסרו אשר יחסר לו¹.
לא לקפוץ יד מהעני: דברים טו ז (ראה): לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ידך מאחיד האביון²
לא לאחר מלתת צדקה ולא לתת בעין רעה: דברים טו י (ראה): נתן נתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו
כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוקיך בכל מעשיך ובכל משלח ידיך³
להפריש מעשר עני: דברים יד כח (ראה): מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך⁴
להציל נפשו של גר תושב: ויקרא כה לה (בהר): והחזקת בו גר ותושב וחי עמך⁵
לא לראות עני מבקש ולהעלים עין ממנו ולא ליתן לו צדקה: דברים טו ז (ראה): כי יהיה בך אביון
מאחד אחיד באחד שעריך בארצך אשר ה' אלקיך נתן לך לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ידך
מאחיד האביון⁶

Дары беднякам от урожая:

פאה:	(א) להניח פאה (ב) שלא יכלה אותה
לקט:	(ג) להניח לקט (ד) שלא ילקט הלקט
עללות:	(ה) לעזוב עוללות הכרם (ו) שלא יעולל הכרם
פרט:	(ז) לעזוב פרט הכרם (ח) שלא ילקט פרט הכרם
שכחה:	(ט) להניח שכחה (י) שלא ישוב לקחת השכחה
מעשר עני:	(יא) דברים יד כח (ראה): מקצה שלוש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך ⁷
שמיטה:	(יב) להפקיר התבואות: עשה: שמות כג יא (משפטים): והשביעת תשמטנה ונטשתה ⁸

¹ רמב"ם, ספר המצוות עשין קצה, פ"ז מהל' מתנות עניים הל' א: מצות עשה ליתן צדקה לעניים כפי מה שראוי לעני אם היתה יד הנותן משגת שנאמר פתוח תפתח את ידך לו [והעבט תעביטנו די מחסרו אשר יחסר לו] ונאמר והחזקת בו גר ותושב וחי עמך ונאמר וחי אחיך עמך
חינוך מצוה תע"ט; טושו"ע ריש ס' רמז וריש ס' רמז והסמ"ק מוסיף עוד מצוה לגמול חסד בגוף ובממון רמב"ם משנה תורה, הלכות מתנות עניים הל' א
ובחינוך תע"ט: ועוד נאמר (ויקרא כה לה) והחזקת בו גר ותושב וחי עמך, ואמר עוד (שם לו) וחי אחיך עמך

² חינוך מצוה תע"ח

³ רמב"ן (השמטות הלאוין יז) והרמב"ם לא מונה אותו

⁴ חינוך מצוה תע"ד

⁵ להרמב"ן אבל הרמב"ם בהל' מתנות עניים ז א מנה זה כעוד מקור לחיוב בצדקה לישראל

⁶ רמב"ם משנה תורה, הלכות מתנות עניים הל' ב

⁷ חינוך מצוה תע"ד

⁸ חינוך מצוה פ"ד

Обеспечение раба, вышедшего на свободу:

לא לשלוח עבד עברי ריקם : דברים טו יג (ראה): וכי תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם¹
להעניק לעבד עברי: דברים טו יד (ראה): העניק תעניק לו מצאנך ומגרנך ומיקבך²

Это предполагает помощь Всевышнего в определении прав получателя³.

בבא בתרא ט: דרש רבה מאי דכתיב ויהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני
הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם [אפילו] בשעה שכופין את יצרן ומבקשין לעשות צדקה לפניך
הכשלים בבני אדם שאינן מהוגנין כדי שלא יקבלו עליהן שכר

Каждый благотворительный акт является также выполнением одной или нескольких перечисленных ниже мицвот милосердия:

והלכת בדרכיו
ואהבת לרעך כמוך
והודעת להם את הדרך ילכו בה⁴

Деньги, наравне с пищей и половыми отношениями, – один из трех самых мощных побудительных стимулов человека, загадочная сила, которую Б-г ввел в мир. Люди, в других случаях добрые, мягкие и порядочные, случается, теряют лицо, когда дело касается денег.

Мудрецы говорят, что истинный характер человека раскрывается в его отношении к своему карману (деньгам), в состоянии опьянения и при вспышке гнева⁵.

Именно в таком контексте следует воспринимать слова Тура в предисловии к «Илхот цдака», где он говорит:

ומאד מאד צריך אדם לזוהר בה מכל מצות עשה

Тур использует такое удвоение: מאד מאד – лишь в нескольких местах⁶, в основном тех, которые касаются денежных дел. Приша⁷ объясняет это тем, что,

¹חינוך מצוה תפ"א

²חינוך מצוה תפ"ב

³מהר"ל נתיב החסד פ"א: כי נקרא צדקה שראוי שיהיה בצדקה הצדק, ובזה יש בצדקה הצדק כאשר הצדקה היא לאדם אשר ראוי אליו הצדקה. ופירוש הכתוב לפי זה רודף צדקה, ימצא הצדק הגמור דהיינו שהקב"ה מסייע לו שימצא בני אדם מהוגנים שזהו צדקה גמורה, ולא נקרא כלל השפעה כאשר המקבל אינו הגון רק השחתה נקרא

⁴בב"ק ק, ובב"מ ל: את הדרך – זו גמ"ח (והסביר החפץ חיים בפתיחה לאהבת חסד: מדכתיב סתם את הדרך בה הידיעה ולא ביאר איזה דרך מסתמא הוא הדרך הכבושה אשר דרך בה אבינו הראשון הוא אברהם שהיה דבוק כל ימיו במדת החסד כידוע)

⁵מס' עירובין סה: בג' דברים אדם ניכר בכוסו, בכיסו, ובכעסו

⁶גבי שוחד וריבית וצדקה ועריות ורופא

⁷חשן משפט ריש ס' ט

когда речь идет о денежных делах, наш йецер а-ра становится исключительно активен¹.

Мы жаждем денег, как можно больше денег, хотя знаем, что человек не становится счастливее, став богаче. Мы воспринимаем деньги не только как средство, дающее возможность больше приобретать, но как своего рода показатель успешности нашей жизни². Деньги – не только богатство, но и могущество³ и почет⁴. Стремление к деньгам имеет невероятную власть над многими из нас: самые хорошие люди превращаются в монстров, когда дело доходит до денег. Из-за денег мы готовы воевать с лучшими друзьями⁵, наша жажда денег не знает утоления⁶. Даже самые богатые люди никогда не бывают удовлетворены своим состоянием, будь они хоть миллионеры, хоть миллиардеры: какая-то непонятная сила, которая управляет нами, заставляет нас стремиться заработать все больше и больше⁷. Человек вовлекается в порочный круг: он не может быть просто «немного» эгоистичен – это состояние неизбежно вызывает желание добавить к имеющемуся еще хоть каплю. Неудивительно, что рав Деслер⁸ делит всех на дающих и берущих.

¹ שרוב בני אדם להוטים אחר חמדת הממון וקצת תימא דהטור בעצמו כותב הטעם שאפשר שיבא לידי שפיכות תמים ועיין בב"ח להטבר אחר. ופירושו זה לא כהרב שמשון רפאל הירש שכתב בפרשתינו שנפשו של האדם נדיבה היא ולכן הזהירה התורה לא לאמץ את הלב נגד נטיעתו הטבעי. תן ללבך להתפתח, ללא כפייה מצדך.

² Например, мы говорим: «Знаете, сколько этот человек стоит?» – имея в виду, сколько он имеет. А ведь душа человека, как и ценность человека, не знает границ. В «Разумном обществе» («The Sane Society») Эрих Фромм приводит в пример трагедию крушения моста с человеческими жертвами. Газетные заголовки будут говорить не о бесценности потерянных жизней, а что-то вроде: «Трагедия в три миллиарда долларов».

³ Деньги обладают самой разнообразной властью. Например, богатые люди имеют куда более легкий доступ к политикам и руководителям государства, чем люди бедные.

⁴ Если в комнату войдут миллиардер и человек, живущий на пособие по бедности, естественный инстинкт побудит нас обратить больше внимания на миллиардера. Однако может быть, что миллиардер обладает неприятным характером и заслуживает презрения, а бедняк – истинный праведник, заслуживающий уважения и похвал.

⁵ По этой причине алаха требует, чтобы даже в случае, когда друг берет займы у друга и между ними существует полное доверие, был составлен штар (вексель) и подписан ими или кем-то засвидетельствован.

⁶ Ибо мы пытаемся использовать деньги, чтобы возвыситься. Это не работает и никогда не сработает. Материальное не способно заполнить духовную пустоту и утолить духовную жажду.

⁷ אמרו חז"ל אין אדם נפטר מן העולם וחצי תאוותו בידו, יש לו מנה רוצה מאתיים וכו'

Вместо того, чтобы понять, что мы идем по ложному следу, мы решаем, что причина, по которой мы были недовольны своим материальным положением, заключается в том, что денег было недостаточно. Будь их вдвое больше, мы бы точно были счастливы!

⁸ וע"פ החז"ל הזה הטביר הכלי יקר את הדין של כפל אצל גנב: כי בודאי כל היום חומד ומתאוה להכפיל את מחונו, לכן משלם כפל

⁸ מכתב מאליהו ח"א קונטרס החסד

На горе Синай Моше-рабейну не мог понять природу заповеди, предписывающей евреям давать полушекель на нужды общественных жертвоприношений в Храме. Почему обычная монета казалась Моше-рабейну загадкой? Тот факт, что Тора представила деньги составной частью мицвы, т.е. частью нашего служения Б-гу, говорит, что деньги есть нечто, имеющее корни в исходной Торе на Небесах, на самом высоком духовном уровне. Вот эта-то идея, что небесная сила каким-то образом преобразуется в земную валюту, и смущала Моше.

Монета, которую Всевышний показал Моше, была сделана из огня, чтобы показать, что деньги – одна из основных страстей этого мира. Такая безграничная таава связана с деньгами потому, что люди видят в них средство для удовлетворения всех других таавот. Общая тяга к деньгам превращается в конкретную жажду каждого отдельного человека¹.

В «Шма» деньги названы בכל מאד, буквально – «все наше самое». Слово מאד состоит из тех же букв, что слово אדמ, но буквы в нем стоят в «неправильном» порядке (в אדמ – в алфавитном порядке, а в מאד – с нарушением этого порядка). Деньги, как природа человека, содержат в себе тенденцию к возрастанию без конца. Но если безграничный потенциал человека имеет духовные корни, то деньги влекут человека к погружению в материальное. Мудрецы задаются вопросом: если в «Шма» уже сказано: בכל נפשך – что значит: каждый должен быть готов отдать жизнь во Имя Всевышнего, то слова בכל מאד избыточны. Понятное дело, если надо отдать жизнь, что уж говорить о деньгах! Но, как ни удивительно, есть люди, которые дорожат деньгами больше, чем жизнью!²

Если человек может достичь уровня служения Б-гу всем своим מאד (בכל מאד), он в дальнейшем может достичь полной любви к Б-гу. Потому что деньги – часть мира, который Б-г дал человеку, чтобы через него человек служил Всевышнему³. Человек должен использовать «все свое самое», чтобы приблизиться к Б-гу⁴.

По первому впечатлению, звучит несколько приземленно. Тем не менее, изучая вопрос глубже, мы убеждаемся, что праведник любит деньги больше, чем свое тело, т.е. свое физическое существо⁵. Образец такого отношения – Яков-авину, который достиг уровня истины и изжил в себе все желания, не

¹ רב צדוק הכהן, מחשבות חרוץ, ז: והראה לו מטבע של אש היינו דעיקר חמדות עולם הזה הוא נכלל בתאות ממון שהוא תאוה הכוללת דעל ידי זה יוכל להשיג כל מיני פרטי התאוות, שיש לכל אחד בפרט תאוה לדבר מיוחד, ותאות ממון הוא כולל כל אחד שכל אחד מתאוה לזה כדי שישג על ידי זה תאוותו הפרטית

² רב צדוק הכהן, מחשבות חרוץ, ז: וזה תכלית שלימות האהבה שהאדם מוסר גם המאוד לה' יתברך, ודבר זה נאמר בפרשת ואהבת ליחיד לא בפרשת והיה אם שמוע לרבים, שהיחיד בפרט הרוצה להיות מדוגל באהבת ה' יתברך צריך התחזקות והתאמצות יתירה נגד המשטינים ויצר המסית, ועל כן צריך הוא להתגבר בכל מאודו למסור גם המאוד לה' יתברך, וחז"ל אמרו בפרק כל שעה (פסחים כ"ה). דיש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו על זה נאמר בכל מאודך:

³ רב צדוק הכהן, שם: וזהו העולם הזה שנתן האלקים לבני אדם לענות בו דאיתא במדרש (קהלת רבה א', י"ד) זהו שיפוטה של ממון, ובהו הוא כלל ההשתקעות דעולם הזה

⁴ רב צדוק הכהן, שם: ועל זה נאמר בכל מאודך דאמרו ז"ל בהרואה (ברכות ס"א ע"ב) בכל ממוןך, שזהו המאוד של האדם

⁵ רב צדוק הכהן, מחשבות חרוץ, ז: ואף על פי שזה לכאורה מדה רעה וזרה עם כל זה מצינו בפרק גיד הנשה (חולין צ"א.) שהוא מדתן של צדיקים דממונם חביב מגופם

связанные с непреходящими ценностями. А что более эфемерно, чем деньги? И вот мы видим, как Яков-авину возвращается за каким-то мелким сосудом, забытым им при переправе!¹ Это свидетельствует о том, что ценность денег и материальных благ, приобретаемых посредством денег, заключается в том, что они скорее средство, чем самоцель. Правильное использование денег – это возможность выполнить задачу, сделав правильный выбор, и достичь большей святости².

Самым очевидным проявлением этого является цдака, благотворительность. Слово «цдака», говорит Маараль, происходит от «цедек» – справедливость или праведность. Цдака по праву принадлежит бедняку и вручена как доверительная собственность богачу для передачи³. Эти деньги полагаются бедняку, их передача – не акт великодушия и щедрости со стороны дарителя. Это скорее акт распределения ресурсов еврейского народа среди братьев и сестер, или, точнее, среди любимых детей Всевышнего⁴. Действительно, четыре буквы слова «цдака» состоят из двух групп по две буквы, связанных, так сказать, родством (т.е. стоящих в алфавите рядом: **צ** рядом с **ק**, а **ד** – рядом с **ה**), что является указанием на заботливые, братские отношения, которые должны существовать между евреями⁵.

Отказ от благотворительности – не просто проявление скупости (דבר ליעל); это вариант кражи⁶, фактически подлежащий суду¹. И поскольку именно

¹ רב צדוק הכהן, שם: ולמדו מיעקב אבינו ע"ה שהוא שורש מדת האמת הקיים לעד שלא חשק לשום דבר שלפי שעה, ומה קיום לעד יש בממון דהוא ודאי דבר שלפי שעה לבד

² רב צדוק הכהן, שם: אבל ידוע דיפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא ויש מצד זה מעלה בעולם הזה שהוא רק לפי שעה אבל בו הוא מקום השתדלות והבחירה

³ טור יו"ד סי' רמז: ואל יעלה בלבו עצה לומר איך אחסר ממנו ליתנו לעניים כי יש לו לדעת שאין הממון שלו אלא פקדון לעשות בו רצון המפקיד וזה רצונו שיחלק לעניים ממנו וזהו החלק הטובה דיהיה לו ממנו

⁴ תניא היה רבי מאיר אומר יש לו לבעל הדין להשיבך ולומר לך אם אלקיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסן אמור לו כדי שניצולו או בהן מדינה של גיהנם וזו שאלה שאל טורנוסורפוס הרשע את ר"ע אם אלקיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסם א"ל כדי שניצולו או בהן מדינה של גיהנם א"ל [אדרבה] זו שמחייבתן לגיהנם אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו כששמע המלך לא כועס עליו ואתם קרוין עבדים שנאמר כי לי בני ישראל עבדים אמר לו ר"ע אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על בנו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו כששמע המלך לא דורן משגר לו ואנן קרוין בנים דכתיב בנים אתם לה' אלקיכם

⁵ מהר"ל נתיב הצדקה פ"ב: במלת צדקה האותיות שלו אחים והיינו הצד"י והקו"ף אחים והדל"ת והה"א ג"כ אחים

⁶ כי בעצם אתה מונע מלתת לו מה ששייך לו וכמו שכתב האור החיים בפרשת משפטים שאתה מחוייב ללוות לחברך כי חלקו נמצא אצלך שנאמר "אם כסף תלוה את העני עמך". וגם כאן כתוב "כי לא יהיה בך אביון" ופירוש האור החיים שאתה גרמת בזה שהוא אביון כי חלקו נמצא אצלך.

Больше того. Тора говорит нам, что мы должны вернуть деньги, которые никогда не были нашими, их законным владельцам:

טור יו"ד סי' רמז: ולעולם אין האדם מעני מן הצדקה ... ועוד שהדבר בדוק ומנוסה כי בשביל הצדקה שנותן לא יחסר לו אלא אדרבה תוסיף לו עושר וכבוד וגו'

Хотя обычно нам не позволено испытывать Всевышнего, в данной сфере это разрешается:

טור שם: בכל דבר אסור לנסות את ד' חוץ מדבר זה כדכתיב ובחנוני נא בזאת והפרישה הסביר לפי שאין כאן נסיון שבדואי הקב"ה מעשיר אותו כמ"ש עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר וגו' והקשה הב"י דזה מיידי דוקא

Б-г доверил нам этот «фонд», то такой отказ равносителен идолопоклонству². Человеку, который отказывается от обязанности давать цдаку ее законным владельцам, лучше, пожалуй, быть עני, чем עשיר³, и в следующем גלגול он окажется именно в такой ситуации⁴. В любом случае нам не сохранить того, что нам не принадлежит. Если мы не отдаем деньги их законным владельцам, Б-г позаботится, чтобы они получили свои деньги другим способом. А мы, в свою очередь, потеряем эти деньги в виде налогов, коммерческих убытков или как-нибудь еще⁵.

Жил на свете благочестивый богатый человек, и внезапно он обеднел. Так обеднел, что пришлось ему наняться простым пахарем. Однажды, когда он работал в поле, явился ему пророк Элияу в виде простого араба и сказал: «Будут у тебя шесть хороших лет. Когда ты хотел бы их получить – сейчас или в конце жизни?»

Бедняк на миг оторвался от работы. «Извини, – сказал он, – но я очень занят, и за эту работу мне платят. Не мешай, пожалуйста».

Элияу пришел во второй раз, и снова бедняк не стал его слушать.

Когда он явился в третий раз, бедняк согласился подумать над его предложением. «Раз ты так настаиваешь, – сказал он, – то подожди здесь. Я никогда ничего не делаю, не посоветовавшись с женой. Я пойду домой, спрошу у нее, посмотрим, что она скажет».

Пошел бедняк домой и рассказал жене, что произошло: «Он не оставит меня в покое. Что ему ответить?»

Жена подумала минутку и сказала: «Скажи, пусть даст нам хорошие годы сейчас».

Пахарь вернулся к Элияу с ответом: «Жена сказала, чтобы ты дал нам хорошие годы сейчас».

במעשר ולא בשאר צדקה והדרישה הסביר שכתב הטור דמותו לנסות בצדקה משום דס"ל דצדקה היא באה ממעשר וסתם צדקה היא מעשר כספים ודין אחד להם ע"ש עוד ומובא בשו"ע ברמ"א ג"כ

¹ רמב"ם הל' מתנות עניים, פ"ז: (י) מי שאינו רוצה ליתן צדקה או שיתן מעט ממה שראוי לו בית דין כופין אותו ומכין אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמרוהו ליתן ויורדין לנכסיו בפניו ולוקחין ממנו מה שראוי לו ליתן וממשכנין על הצדקה ואפילו בערבי שבתות:

² מהר"ל נתיב החסד פ"ב:

ובבבא בתרא (י"א): כל המעלים עיניו מן הצדקה כאלו עובד ע"ז כתיב הכא השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וכתוב התם יצאו אנשים בני בליעל מה להלן ע"ז אף כאן ע"ז ע"כ. ... כי השם יתב' הוא מקור ושוורש אשר ממנו יושפע הכל כמו שאמרנו, ולפיכך נקרא מקור חיים שהמקור הוא משפיע תמיד בלא הפסק וכך הוא השם יתב' שנקרא מקור משפיע תמיד. אבל הע"ז נקרא בורות נשברים לפי שאין בה כח להשפיע ... ולפיכך אמר כל המעלים עיניו מן הצדקה ואינו משפיע אל זולתו, הרי הוא יוצא מן השם יתב' אשר הוא מקור חיים משפיע ואינו דבק בו יתב' ונחשב כאלו דבק בע"ז שהם בורות נשברים לא יכילו המים ואינם משפיעים לזולתם

³ ספרי (דברים יג): ונתן ד' אלוקיך רחמים ורחמך מכאן ר"ג בר רבי אומר כל המרחם על הבריות מרחמים עליו וכל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמים עליו

⁴ טור שם: גם יתן אל לבו כי הוא גלגל החוזר בעולם וסוף האדם לבא לידי מידה זו והב"י ציין המקור לברייתא סו"פ שואל (קנא).

⁵ בבא בתרא דף י ע"א: דרש ר"י ברבי שלום כשם שמזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה כך חסרונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה זכה הלא פרוס לרעב לחמך לא זכה ועניים מרודים תביא בית כי הא דבני אחתיה דרבן יוחנן בן זכאי חזא להו בחילמא דבעו למיחסר שבע מאה דינרי עשיניהו שקל מינייהו לצדקה פוש גבייהו שיבסר דינרי כי מטא מעלי יומא דכיפורי שדור דבי קיסר נקטיניהו אמר להו רבן יוחנן בן זכאי לא תדחלוך שיבסר דינרי גבייכו שקליניהו מינייכו אמרי ליה מנא ידעת אמר להו חלמא חזאי לכו א"ל ואמאי לא אמרת לן [דניתביניהו] אמר להו אמינא כי היכי דתעבדו מצוה לשמה

Элияу возразил: «Но как раз сейчас ты в состоянии работать. Когда состаришься, тех сил у тебя уже не будет. Может, стоит оставить эти хорошие годы на потом?»

«Я тебя ни о чем не просил, – ответил пахарь. – Это ты явился со своим предложением. Моя жена сказала «сейчас»! Хочешь дать шесть хороших лет, давай сейчас. Не хочешь, так прощай».

«Отлично, – согласился Элияу. – Ступай домой и найдеши сокровище».

Когда бедняк вернулся домой, взволнованные дети выбежали ему навстречу. Они сказали, что играли во дворе и вдруг нашли огромный клад. В мгновение ока семья чрезвычайно разбогатела.

«Это святые деньги, – сказала женщина своим домашним. – Мы будем продолжать жить точно так, как до сих пор. Мы не будем так голодать, как до сих пор, но это будет единственное, что изменится».

Она подозвала одного из детей и сказала ему: «Я поручаю тебе записывать то, что я тебе буду говорить». Она давала деньги беднякам и нуждающимся и велела сыну записывать каждое пожертвование в специальную тетрадь.

Так шла их жизнь все шесть лет. Они не переехали в дом получше и побольше, не стали покупать новую мебель, они не потратились даже на побелку стен. Сам глава семьи продолжал работать в поле.

И вот однажды снова явился ему Элияу. «Помнишь меня? – спросил он фермера. – Я пришел за сокровищем, что дал тебе».

«А ты помнишь, что я не взял его, пока не посоветовался с женой? – ответил фермер. – Я никогда ничего не делаю, не посоветовавшись с женой. Пожалуйста, подожди здесь – я пойду домой и спрошу у нее».

Он пошел домой и рассказал жене, что незнакомец вернулся за своим сокровищем.

«Что ж, – сказала она спокойно. – Дай ему наши бухгалтерские книги. Пусть посмотрит их и увидит, что мы делали с деньгами. А потом спроси у него, есть ли у него лучшие доверители для его сокровищ. Если есть, пусть забирает. Но если он считает, что мы хорошо заботились о его деньгах, пусть оставит их у нас».

Когда Всевышний увидел все жертвования и все добрые дела, которые они сделали с помощью этих денег, он не только оставил им сокровище, но еще и увеличил его во много раз¹.

По правде говоря, Всевышний легко мог бы заботиться о бедняках Сам, давая им деньги непосредственно, а не через нас. Однако Он этого не делает, поскольку хочет дать нам возможность благим делом приобрести заслугу. В конечном счете, это то, что Всевышний дает нам. Нам дается невероятная возможность быть его партнером, заботясь о мире².

Если это так, то дающий и в самом деле, отдавая, приобретает больше, чем бедняк, получающий³. Разве это не привилегия – получать деньги «из рук»

¹Цитируется по «Women to Women», статья «Charity» рабанит Эстер Гринберг (составитель и редактор – Авива Рапопорт. Издано «Mesorah Publications Ltd., Нью-Йорк, 1996)

²חינוך טו: שורש המצוה, דרצה הקל להיות ברואי ומומדים ומורגלים במדת החסד והרחמים, כי הוא מדה משובחת, ומתוך הכשר גופם במדות הטובות יהיו ראויים לקבלת הטובה, כמו שאמרנו שחלות הטוב והברכה לעולם על הטוב לא בהפכו. ובהיטיב השם יתברך לטובים יושלם חפצו שחפץ להטיב לעולם. ואם לאו מצד שורש זה הלא הוא יספיק לעני די מחסורו זולתנו

³ויקרא רבה פ' לז: תני בשם ר' יהושע יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם הבעל הבית שכן רות אמרה לנעמי ושם האיש (=בוטע) אשר עשיתי עמו. אשר עשה עמי אין כתיב כאן אלא אשר עשיתי עמו בשביל פרוסה שנתן לי. וכו'

Всевышнего, а не из рук другого человека, всего лишь с тем, чтобы дать что-то из полученного бедняку?¹ Разве это не привилегия – выполнить святую заповедь? Разве это не подражание Самому Б-гу? Разве дающий не оказывается теперь наилучшим сосудом для получения блага, которое Всевышний пожелал ему дать?² Человек с таким видением вещей не станет ждать, пока бедняк, преодолевая стыд, попросит о помощи; он найдет способ дать даже тем, кто не может заставить себя попросить³.

Мы должны осознать, что способность давать – важная духовная часть нашей личности. Она восходит к самой сути того, чем мы являемся, – как люди, способные уподобиться Б-гу. Таким образом, мы даем ради собственной пользы, а не ради получающего. Это часть духовного «кислорода», которым мы дышим.

Рав Яаков-Арье из Радзымина большую часть жизни прожил в бедности и все же всегда давал свои последние гроши на благотворительность.

«Почему вы так много отдаете благотворительности? – спросил его как-то один богач. – Разве бедный человек не свободен от этой заповеди?» «Как раз наоборот, – ответил ему рав Яаков-Арье. – Именно потому, что я не обязан давать, я могу теперь выполнять эту мицву ради самой мицвы».

«Понимаю вас, – сказал богач. – Но вот я должен признаться, что у меня все прямо наоборот. Я устал от благотворительности. Чем больше я даю, тем больше бедняков стекается к дверям моего дома. Это бесконечный поток».

«Вы устаете от еды?» – улыбнулся рав Яаков-Арье.

«Может ли человек выжить без еды?» – спросил богач удивленно.

«Может ли человек выжить, не занимаясь благотворительностью?» – возразил рав Яаков-Арье⁴.

Поскольку требование «давать» – одна из основных идей иудаизма, каждому еврею предписано давать деньги на благотворительность⁵. Люди, не испытывающие нужды, должны отдавать на благотворительные цели десятую часть своих доходов и не более одной пятой, за исключением богачей⁶. Даже те, кто беден, обязаны ежегодно давать что-то на благотворительность – в том

¹ מהר"ל נתיב הצדקה פ"ה: כי כאשר נותן צדקה אל העני הוא מקבל מן אשר נותן לו והנותן מקבל מן הש"י, וכבר אמרנו כי המעין כאשר נפתח ומימיו יוצאים ומתפשטים לחוץ אז במעין הזה נכנסים בו המים הזכים מן המקור ... [ו]דבר זה עצמו עושה העני עם בעל הבית שגורם לו שהש"י משפיע ונותן לו.

² חינוך: שחלות הטוב והברכה לעולם על הטוב ולא בהפכו, ובהיטב ד' יתברך לטובים יושלם חפצו שחפץ להטיב לעולם

³ רמב"ם הל' מתנות עניים, פ"ז ט: עני שאינו רוצה ליקח צדקה מערימין עליו ונותנין לו לשם מתנה או לשם הלואה ועשיר המרעיב את עצמו ועינו צרה בממונו שלא יאכל ממנו ולא ישתה אין משגיחין בו:

⁴ Как рассказывает Элияу Рухтер в *Hamodia*, 24 Av, 5763

⁵ חפץ חיים, אהבת חסד

רמב"ם הל' מתנות עניים פ"י הל' ב: לעולם אין אדם מעני מן הצדקה ואין דבר רע ולא היוזק נגלל בשביל הצדקה שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום כל המרחם מרחמין עליו שנאמר ונתן לך רחמים ורחמן והרבך וכל מי שהוא אכזרי ואינו מרחם יש לחוש ליחסו שאין האכזריות מצויה אלא בעכו"ם שנאמר אכזרי המה ולא ירחמו וכל ישראל והנלוה עליהם כאחים הם שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם ואם לא ירחם האח על האח מי ירחם עליו ולמי עניי ישראל נושאים עיניהן הלעכו"ם ששונאים אותו ורודפים אחריהן הא אין עיניהן תלויות אלא לאחיהן:

⁶ רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ז הל' ד: בא עני ושאל די מחסורו ואין יד הנותן משגת נותן לו כפי השגת ידו. וכמה. עד חמיש נכסיו מצוה מן המובחר. ואחד מעשרה בנכסיו בינוני. פחות מכאן עין רעה.

случае, если они сами не существуют полностью на пожертвования¹. Это объясняется тем, что акт даяния чрезвычайно важен для совершенствования душевного качества, являющегося одним из основных признаков еврея².

Благотворительность – это искусство, и умение дать так, чтобы не смутить получающего и не унижить его достоинство, – часть этого искусства³. Человек со скромным достатком, который дает анонимно или таким способом, что получающий не воспринимает это как милостыню, равен или даже более велик, чем человек, который дает много, но ожидает за это возмещения в виде почестей или держится свысока в момент дарения⁴. При анонимном дарении, говорит Маараль, даритель имеет дело с чисто духовной стороной этого акта, отстраняясь от внешних моментов, которые мешают человеку достичь чистоты и святости⁵. Человек может давать немного, но если это небольшое – большая часть того, чем он владеет, то это свидетельствует о том, что он в самом деле относится к своему имуществу как к трасту и считает благотворительность золотым святым долгом.

Самое важное здесь, чтобы дающий старался удовлетворить потребности человека, который находится перед ним. Однако если он не умеет чувствовать чужие страдания, ему этого не сделать. Он не должен, определяя нужды другого человека, пользоваться собственными стандартами. Миллионер без чековой книжки – страдает. Человек, привыкший жить в особняке и вынужденный жить в стандартной квартире той же площади, что и вы, – страдает⁶. Стих говорит: *די מחסורו אשר יחסר לו* – восполнять то, чего ему недостает, – т.е. то, что он ощущает как нехватку.

¹ רמב"ם הל' מתנות עניים, פ"ז ה: ולעולם אל ימנע אדם משלישית השקל בשנה. וכל הנותן פחות מזה לא קיים מצוה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן צדקה לאחר. וכן בשו"ע יו"ד רמח א: כל אדם חייב ליתן צדקה אפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן ממה שיתנו לו. ועל זה כתב הש"ך ס"א: היינו כשיש לו פרנסתו בלאו הכי דאם לא כן אינו חייב ליתן צדקה

² רמב"ם הל' מתנות עניים פ"י הל' א: חייבין אנו להזהר במצות צדקה יותר מכל מצות עשה שהצדקה סימן לצדיק זרע אברהם אבינו שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו לעשות צדקה ואין כסא ישראל מתכונן ודת האמת עומדת אלא בצדקה שנאמר בצדקה תכונני ואין ישראל נגאלין אלא בצדקה שנאמר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה

³ בבא בתרא יא:

⁴ חינוך תעט: עיקר מצוה זו ליתן הצדקה ליד הגבאי שיתננה למי שצריך לה, כדי שלא יתבייש המקבל

⁵ מהר"ל נתיב הצדקה פ"ג: בפר"ק דבתרא (ט', ב') אמר רבי אליעזר גדול העושה צדקה בסתר יותר ממשה רבינו דאלו במשה רבינו כתיב כי יגורתי מפני האף והחמה ואלו בעושה צדקה כתיב מתן בסתר יכפה אף ופליגא דרבי יצחק דאמר רבי יצחק אף כופה חימה אינו כופה שנאמר ושוחד בחיק חימה עזה אע"פ ששוחד בחיק חימה עזה. יש לך להבין דברים אלו מאוד במעלת הצדקה שהיא בסתר עד שאין מושלים בו כחות החיצונות אשר הם מתנגדים לאדם. כי האדם הוא מורכב מגוף ונפש, ואלו שניהם אי אפשר שיהיו בלא חסרון, ולכך אי אפשר שלא יהיה מתנגד לאדם מצד הגוף ומצד הנשמה. המתנגד לגוף הוא האף, והחימה הוא מתנגד לנפש, שנקרא חימה על שם כח האש שהוא חם והוא מתנגד לנפש שהוא אש גם כן, והדבר הזה ידוע לנבונים מאוד, ומשה שהיה עכ"פ מגוף ונפש היה ירא מן אלו שתי כחות וכדכתיב כי יגורתי מפני האף והחימה, אבל הצדקה בסתר מצד שהוא בסתר הוא נבדל מן אלו כחות עד שאי אפשר שיהיו שולטים בו.

⁶ רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ז הל' ג: לפי מה שחסר העני אתה מצוה ליתן לו. אם אין לו כסות מכסין אותו. אין לו כלי בית קונין לו כלי בית. אין לו אשה משיאין לו אשה ואם היתה אשה משיאין אותה לאיש. אפילו היה דרכו של זה העני לרכוב על הסוס ועבד לרוץ לפניו. שני די מחסורו אשר יחסר לו. ואין אתה מצווה לעשור.

Очень соблазнительно подумать: «Почему этот человек не работает (или не работает больше)?»¹; «Он опрометчив и сам виноват в своих ошибках»; «Я уже давал ему денег, а он приходит все снова и снова»; «Поглядите только, в каком доме он живет! И это бедняк?» Такие рассуждения – не повод для отказа от благотворительного акта. Если кто-то считает, что данный конкретный человек беден из-за определенных проблем в его характере, и хочет исправить его недостатки, он должен взять его к себе в дом, принять его как сына и пробыть с ним от четырех до десяти лет, любить его и способствовать его росту. Он должен давать этому человеку² снова и снова, будь он евреем или неевреем³. Может ли случиться, что он окажется обманут человеком, у которого на самом деле деньги есть? Может. Но закон утверждает, что, пока нам неизвестны обстоятельства просящего, мы должны дать хоть что-нибудь, хоть немного – и без вопросов⁴. Наши мудрецы сказали (и история подтвердила их правоту), что никто не обеднеет от расходов на благотворительность⁵.

Человек, получающий пожертвования, в каком-то смысле уже смирился со своей участью и стесняется меньше. Но те, кто еще не достиг этой стадии и отчаянно пытаются сохранить достоинство, безусловно, страдают больше⁶. Человек тревожится, как раздобыть денег, он подавлен необходимостью оплачивать счета и обеспечивать свой дом едой, ему тяжело видеть, что его дети чувствуют себя не такими, как все, и стыдятся своей бедности. Бедность – верный источник семейных раздоров, проблем со здоровьем из-за неудовлетворительного ухода и множества других проблем. Иудаизм очень чуток к людям в таком положении⁷.

Давать взаймы, заниматься благотворительностью и всяким другим оказанием помощи ближнему – сфера деятельности, в которой мы можем подражать путям, которыми действует на земле Всевышний⁸. В таком качестве

¹ בטעמי המצוות של הרקנטי רעד: והוא אחיך אתמול עשיר ועכשיו אביון ולא תאמץ לומר אם היה רוצה העני היה מרויח הרבה לא תקפוץ וגו'

² מדכתיב פתוח פתוח אפילו כמה פעמים

³ רמב"ם הל' מתנות עניים, פ"ז ז: מפרנסין ומכסין עניי עכו"ם עם עניי ישראל מפני דרכי שלום

⁴ רמב"ם הל' מתנות עניים, פ"ז ז: עני שאין מכירין אותו ואמר רעב אני האכילוני אין בודקין אחריו שמא רמאי הוא אלא מפרנסין אותו מיד היה ערום ואמר כסוני בודקין אחריו שמא רמאי הוא ואם היו מכירין אותו מכסין אותו לפי כבודו מיד ואין בודקין אחריו:

רמב"ם הל' מתנות עניים, פ"ז ז...: ועני המחזר על הפתחים אין נוקקין לו למתנה מרובה אבל נותנין לו מתנה מועטת ואסור להחזיר את העני ששאל ריקם ואפילו אתה נותן לו גרוגרת אחת שנאמר אל ישוב דך נכלם:

רמב"ם הל' מתנות עניים, פ"ז: (ח) אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מכבר אחד הנמכר בפונדיון כשהיו החטים ארבע סאין בסלע וכבר בארנו כל המדות ואם לן נותנין לו מצע לישן עליו וכסת ליתן תחת מראשותיו ושמן וקטנית ואם שבת נותנין לו מזון שלש סעודות ושמן וקטנית ודג וירק ואם היו מכירין אותו נותנין לו לפי כבודו:

⁵ שמו"ר: שאין שום אדם בא לעניות לעולם בשביל רבי הצדקה שיעשה, שנאמר (ישעיהו לב יז) והיה מעשה הצדקה שלום

⁶ חינוך טו: שמי שנתגלה ונודע דחקו בין בני אדם וגילה פניו לשאול מהן אין דחקו ואפילו כמי שעדיין לא בא לאותה בושה וירא מהכנס בה, ואם יהיה לו מעט סעד של הלואה, במה שירווח מעט אולי לא יצטרך לבא לשאלה לעולם

⁷ מהר"ל שם: וכמו שאמרו במדרש (שמו"ר פ' לא): אין לך מדה קשה מן העניות שכל מי שהוא מדוקדק בעניות כאלו דבוקים בו כל יסורים שבעולם וכאלו באו עליו כל כללות שבמשנה תורה

⁸ ונלמד מאחד משני מקורות א – ואהבת את ד' אלוך

эти действия являются самым возвышенным делом из того, что мы можем делать¹, и они отражают как наши отношения с Творцом, так и с ближними², затрагивая самую сердцевину нашей еврейской сущности³. Только при таком взгляде на вещи можем мы найти объяснение тому, почему прошлое, настоящее и будущее физическое и духовное благополучие еврейского народа настолько зависит от нашей готовности заниматься благотворительностью. Всевышний заключил союз с Авраамом-авину на основе хеседа⁴. С того момента и вплоть до прихода Машиаха хесед остается признаком еврейской сущности, и в конце концов мы дождемся избавления благодаря нашей благотворительности⁵.

Эгоист – существо сугубо физическое, которому очень нелегко отрешиться от физического мира. А это приводит к конкуренции и к ощущению, что необходимо заботиться о собственных интересах. Сама природа его вовлеченности в физический мир делает такого человека берущим, а не дающим⁶.

Человек, сосредоточенный на материальном, никогда не может быть полностью удовлетворен⁷, поскольку такая позиция ведет к все большему эгоцентризму и потребности брать, и эта потребность ненасытна. И наоборот – человек, стремящийся к духовным ценностям, будет ощущать удовлетворение и

ב- והלכת בדרכיו

וּכְתַב הַפְּחַד יִצְחָק דּוֹאֵהֶבֶת לְרַעַךְ הוּא מִצְוֶה בֵּין אָדָם לְחֻבְרֵירוֹ וְאֵילּוֹ וְהִלְכַת בְּדַרְכָיו הוּי מִצְוֶה בֵּין אָדָם לְמִקּוֹם

וְהִלְכַת בְּדַרְכָיו וְכַתֵּב הַמְהַר"ל בְּנִתִיב הַחֶסֶד פ"א שְׁמָה שֶׁעַל יְדֵי הַמְדָה הַזֹּאת בְּפֶרֶט אֶפְשֶׁר לְהִתְדַמּוֹת לְבוֹרָא, מִפְּנֵי שֶׁזֹּאת הַמְדָה הִיא מֵהַ שְׁעוֹשֶׂה הָאָדָם בְּעִצְמוֹ ... וְאֵילּוֹ הַמְשַׁפֵּט הוּא מְחַוֵּיב לַעֲשׂוֹת ... וְכֵן הַרְחֵמִים כִּאֲשֶׁר יֵשׁ עֵנִי וּמְרַחֵם עֲלָיו וְנוֹתֵן צְדָקָה אֵין בְּכָל זֶה שִׁיאֵמַר שֶׁהוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי ד' יִתְבָּרַךְ, כִּי אִם לֹא הִיָּה הָעֵנִי בְּצִרָה אֶפְשֶׁר כִּי לֹא הִיָּה עוֹשֶׂה וְאוֹתוֹ פְּסוּק שֶׁל וְהִלְכַת בְּדַרְכָיו הוּי מְקוֹר לְלִמּוּד שֶׁכָּל מַעֲשֵׂה חֶסֶד הוּי גַם כֵּן קִיּוּם שֶׁל מִצְוֹת עֲשֵׂה וְיֵשׁ עוֹד מְקוֹר לְזֶה וְהִיָּינוּ וְאֵהֶבֶת לְרַעַךְ כְּמוֹךְ.

См. заповедь בדרכיו והלכת в главе «Экев».

¹ ולכן הוּי גְדוּלָה הַצְדָקָה מִן כָּל הַקְרִבְנוֹת (סוּכָה מ"ט): וְצ"ע לְמָה הַזְכִּיר שֶׁם צְדָקָה בְּדוּקָא וְלֹא ג"ח.

² בְּבֵא בְתָרָא דָף י ע"א תְּנִיא א"ר אֶלְעָזָר בְּר' יוֹסִי כָּל צְדָקָה וְחֶסֶד שִׁישְׂרָאֵל עוֹשִׂין בְּעוֹלָם הַזֶּה שְׁלוֹם גְּדוֹל וּפְרָקְלִיטִין גְּדוּלִין בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאַבִּיהֶן שְׁבַשְׁמִים וְכַתֵּב הַפְּחַד יִצְחָק דּוֹאֵהֶבֶת לְרַעַךְ הוּא מִצְוֶה בֵּין אָדָם לְחֻבְרֵירוֹ וְאֵילּוֹ וְהִלְכַת בְּדַרְכָיו הוּי מִצְוֶה בֵּין אָדָם לְמִקּוֹם

³ שְׁרַחֲמִים אֶחָד מְשֻׁלְוֶשׁה סִימְנִים לִיהוּדֵי וְרַחֲמִים הוּא הַמְקוֹר שֶׁל צְדָקָה שְׁנֵאֵמַר (בְּבֵא בְתָרָא דָף י ע"א): כֵּה אֵמַר ה' אֵל תְּבֵא בֵּית מְרוֹחַ וְאֵל תֵּלֵךְ לְסַפּוֹד וְאֵל תִּנּוּד לְהֵם כִּי אֶסְפְּתִי אֶת שְׁלוֹמֵי מֵאֵת הָעַם הַזֶּה (וְגו') אֵת] הַחֶסֶד וְאֵת הַרְחֵמִים חֶסֶד זֶה גְּמִילוּת חֶסֶדִים רַחֲמִים זֶה צְדָקָה

⁴ לְמַעַן אֲשֶׁר יִצוֹה אֶת בְּנָיו וְאֵת אַחֲרָיו לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמְשַׁפֵּט

⁵ שְׁנֵאֵמַר צִיּוֹן בְּמִשְׁפַּט תְּפִדָה וְשִׁבְיָה בְּצְדָקָה וּבְבֵבָא בְתָרָא דָף י ע"א: תְּנִיא ר"י אֹמֵר גְּדוּלָה צְדָקָה שְׁמִקְרַבְתָּ אֵת הַגְּאוּלָה שְׁנֵאֵמַר כֵּה אֵמַר ה' שְׁמְרוּ מִשְׁפַּט וְעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי קְרוּבָה יִשְׁוֹעֲתִי לְבָא וְצְדָקְתִי לְהַגְלוֹת

⁶ הַמְהַר"ל נִתִּיב הַחֶסֶד פ"א: כִּי בְעַל גְּמִילוּת חֶסֶדִים יֵשׁ לוֹ אֵת הַטוֹב הַגְּמוּר שֶׁהוּא מְסִיב לְאַחֲרֵים. ... וְאֵינוּ אָדָם חֲמָרִי גְמוּר, כִּי הַחֹמֶר אֵינוּ מְשַׁפֵּיעַ רַק הוּא מְקַבֵּל תְּמִיד וּמְמַשֵּׁךְ הַמְהַר"ל: וְדַבֵּר זֶה רִמּוֹן דְּר"ל בְּמָה שֵׁאֵמַר (אֲבוֹת פ"ב) אֵין עִם הָאָרֶץ חֶסֶד, כִּי עִם הָאָרֶץ שֶׁהוּא אָדָם חֲמָרִי אֵין לוֹ מִדַּת חֲסִידוּת לַעֲשׂוֹת הַטוֹב אֵל אַחַר

⁷ הַמְהַר"ל נִתִּיב הַחֶסֶד פ"ב: הַחֲמָרִי שְׁמַמְנוּ הַתְּאוּה

полноту. Мало того, что он испытывает потребность давать, но, чем больше он дает, тем большую полноту ощущает и тем больших высот достигает¹.

Образцом самоотдачи является אבירם אביו, называемый אב אב: буквально – Возвышенный отец. Давая людям, он проявлялся как источник милосердия и благословения². Он достиг высот, потому что обладал духовной полнотой и, следовательно, не нуждался в материальной подпитке для самозаполнения. Те, кто держится за свои деньги, показывают этим, что постоянно нуждаются в материальном «подкармливании» извне. Но именно это, как ни парадоксально, отрывает их от источника настоящей брахи, и они в конечном счете имеют меньше, чем могли бы иметь, прояви они сначала готовность расстаться с частью своих денег³. Дающий, напротив, не просто «полон», он ощущает избыток, давая другим. Это устанавливает необходимую гармонию между ним и Б-гом, Который создал мир, реализуя Свое желание давать⁴.

Все признают полезность благотворительности и займов, но нет такого общества, которое возводило бы их в статус закона, как это делает иудаизм. Предусматриваемое этими законами списание долгов каждый седьмой год по чисто человеческим понятиям также не имеет смысла: ни благотворительного, ни экономического, ни какого-либо другого. Однако мир, руководствующийся исключительно человеческой логикой, место не слишком уютное, как мы знаем и как убедились на опыте, видя, к чему привели в прошлом столетии попытки управлять миром, забыв о Б-ге. Мицва благотворительности – это мицва, которая явно требует веры в Б-га, веры, которую нам, евреям, случалось нарушать на протяжении нашей истории⁵. Но нетрудно понять, что человек вряд ли способен сформулировать эти вещи самостоятельно. Нам самим никак не догадаться, что наши собственные деньги, деньги, которыми мы обладаем, принадлежат бедняку, что наши деньги – не что иное, как доверенный нам фонд, и что это обязывает нас как хранителей осуществлять передачу.

¹מכתב מאליהו ח"ב עמ' 107: לא תתכן מציאות השלום אלא רק בביטול היש הגשמי, היינו בראייה בהירה מאד שאין ערך לכל השאיפות אלא רק לשאיפה לרוחניות. כי כל זמן שבני אדם שואפים למטרות גשמיות ואנוכיות אי אפשר שיהיה שלום ביניהם, כי כל אחד רוצה מה שיש לחברו, וכל מה שיש לחברו ממעט את רשותו הוא, ועל כן מוכרחים תמיד לבא לידי תחרות, מריבות ומלחמות. אך כשואפים כולם למטרות רוחניות אמיתיות רק אז תתכן ההתאחדות והשלום, כי ברוחניות אין הגבלות ואין אחד מיצר לחבירו, ואדרבה כשמתרבה לאחד זה מקיל לשני ומועיל לו וממילא הכל נוחים זה לזה ושמים זה בזה תמיד

²מהר"ל נתיב החסד פ"ג: כי בעל גמילות חסדים משפיע לאחר וכל משפיע לאחר הוא מתרומם

³מהר"ל נתיבות נתיב החסד פ"ג: ובפר"ק דגיטין (ד', א') ... אם ראה אדם שמזונותיו מצומצמים יעשה מהם צדקה וכל שכן כשהם מרובים ... כבר התבאר למעלה דבר זה, כי כאשר האדם משפיע לאחרים אז ג"כ הש"י משפיע אליו ... מי שיש לו עושר ואינו משפיע לאחרים דבר זה הוא תוספת נחשב והוא דבר מת שהוא נושא. רק המשפיע מהונו ועושה ממנו צדקה ונותן חיות לעני בזה נחשב האדם כאלו אין בו דבר תוספת מת והכל נכנס בגדר החיות

⁴Чтобы глубже понять динамику даяния, см. заповедь בדרכיו

⁵Евреи, безусловно, всегда занимались благотворительностью, но недостаточно доверяли Б-гу и Его обещанию, что они могут, не беспокоясь, давать займы в шестой год. Это вынудило Гилеля разработать просбул, механизм, посредством которого можно обойти списание задолженности и взыскать долги.